

KORKEAKOULUTUS MUUTTOLIIKKEEN AJURINA: KESKIKOKOISTEN KORKEAKOULUKAUPUNKIEN NÄKÖKULMA

Millainen on vetovoimainen korkeakoulukaupunki ja miten keskikokoinen korkeakoulukaupunki pärjää kilpailussa suurten kaupunkien kanssa? Näitä kysymyksiä tarkastelemme Tampereen yliopiston Kevola -hankkeessa, jonka tarkastelukohteena on erityisesti Seinäjoki. Korkeakoulutoiminta on yksi nykyaikaisten kaupunkien tärkeimmistä kasvun ajureista. Suurimpien kaupunkien laaja koulutustarjonta, vireä ilmapiiri, monenlaiset asumismahdollisuudet ja palvelutarjonta houkuttelevat opiskelijoita, opettajia ja tutkijoita. Pienempien korkeakoulukaupunkien vetovoima ei kuitenkaan ole itsestäänselvyys. Tiedetään, että niin sanotut kovat tekijät, työ ja opiskelu, ovat yleensä tärkeimmässä roolissa sijoittumispäätöksissä. Myös sosiaaliset verkostot merkitsevät paljon. Kaupungin laatua (palvelut, kaupunkiympäristö, ilmapiiri jne.) ei kuitenkaan saa unohtaa. Lopulta kyse on myös siitä, että kaupunki tunnistaa ja kehittää omia vahvuuksiaan ja luo oman korkeakoulukaupunkiprofilinsa.

HELI KURIKKA

Tutkijatohtori | Tampereen yliopisto,
Alueellisen kehittämisen tutkimusryhmä Sente

JARI KOLEHMAINEN

Tutkimusjohtaja | Tampereen yliopisto,
Alueellisen kehittämisen tutkimusryhmä Sente

Kuva: Seinäjoen yliopistokeskus.

Korkeakoulujärjestelmä ja kaupunkien kehitys

Korkeakoulujärjestelmä on merkittävimpiä yksittäisiä tekijöitä muuttoliikejärjestelmässä. Opiskelemaan lähteminen on elämän nivelvaiheita, joissa merkittävässä määrin muutetaan uudelle paikkakunnalle ja johon mahdollisesti jäädytään tai jatketaan valmistumisen jälkeen jälleen eteenpäin. Myös opiskelijoiden opiskeluaikaisella läsnäololla on merkittävä vaikutus opiskelukaupunkeihin. Vuonna 2022 Suomen ammattikorkeakouluissa oli läsnäolevia opiskelijoita 154 263 ja yliopistoissa 152 286. Korkeakouluopiskelijat muodostavat siis yli 300 000 ihmisen joukon, joiden valinnoilla on laajoja yhteiskunnallisia vaikutuksia. Ilmiön merkittävydestä huolimatta yhteiskunnallista keskustelua esimerkiksi korkeakoulupaikkojen sijoittumisesta käydään melko vähän, vaikka tuki keskusteluun aika ajoin nousee teemoja, viimeimpänä liian pieneksi koettu pääkaupunkiseudun korkeakoulutuspaiikkojen määrä.

Yliopistot ja korkeakoulut ovat myös merkittäviä työnantajia. Niillä on siten myös suoria vaikutuksia sijaintialueidensa korkeakoulutettujen työmarkkinoihin. Yliopistoissa ja ammattikorkeakouluissa työskenteli Suomessa vuonna 2022 yhteensä 40 978 henkeä (yliopistot 32 352 ja ammattikorkeakoulut 10 626). Lisäksi ovat laajat kerrannaisvaikutukset, joita syntyy korkeakoulupaikkakuntien talouteen ja työpaikkoihin inhimillisen osaamispääoman kasvun sekä korkeakoulujen tutkimus- kehitys ja innovaatiotoiminnan (TKI) kautta. Korkeakouluihin liittyy paljon myös muita vaikeasti mitattavia kaupunkien vetovoimaan ja kasvuedellytyksiin vaikuttavia tekijöitä (esim. imago ja yleinen ilmapiiri).

Korkeakoulujärjestelmän kehittämisellä ja ohjauksella onkin ilmeinen merkitys kaupunkien kasvulle ja kehitykselle. Korkeakoulupolitiikka on niin kutsuttua isoa aluepolitiikkaa, eli politiikkaa, jolla on merkittäviä aluekehitysvaikutuksia. Suomen yliopistolaitoksen historia on siitä esimerkki. Yliopistolaitoksen alueellinen laajentuminen koko Suomea kattavaksi käynnistyi vuonna 1958, jolloin Oulun yliopisto perustettiin. Sen jälkeen yliopistoja perustettiin muun muassa Kuopioon, Joensuuhun, Lappeenrantaan, Vaasaan ja Rovaniemelle sekä siirrettiin Yhteiskunnallinen korkeakoulu Helsingistä Tampereelle vuonna 1960 ja perustettiin Teknillisen korkeakoulun sivukorkeakoulu Tampereelle vuonna 1965.

Parikymmentä vuotta sitten perustettiin yliopistokeskukset, jotka kokoavat yliopistotoimijoita yhteen kaupungeissa, joissa on useamman yliopiston toimintoja, mutta ei omaa yliopistoa. Yliopis-

tokeskuksia on kuudessa maakuntakeskuksessa: Kajaanissa, Kokkolassa, Lahdessa, Mikkelissä, Porissa ja Seinäjoella. Tutkimuskohteemme Seinäjoki on yliopistokeskuskaupunki, jossa on läsnä viisi yliopistoa ja muitakin tutkimuslaitoksia. Seinäjoen yliopistokeskuksen painotus on ollut TKI-työssä, mutta erityisesti viime vuosina myös yliopistokoulutuksen lisäämisessä. Taustalla on maakunnan työvoimapula, Seinäjoen kasvu ja kasvava kysyntä myös korkeasti koulutetulle työvoimalle.

Yliopistolaitokseen kohdistuu entistä moninaisempia odotuksia. Noin viidentoista vuoden ajan yliopistoja on kannustettu profiloitumaan ja tavoittelemaan kansainvälistä huippua, mikä on samalla merkinnyt yliopistojärjestelmän sekä organisatorista että maantieteellistä keskittymistä. Pääministeri Sanna Marinin hallituskaudella painotettiin myös korkeakoulutuksen alueellista merkitystä. Useiden korkeakoulujen koulutusvastuita ja aloituspaikkoja lisättiin, esimerkiksi Itä-Suomen yliopiston ja Turun yliopiston tekniikan alan koulutusta sekä LUT-yliopiston uutta yhteiskuntatieteellistä koulutusta. Myös yliopistokeskukset saivat tilapäisen lisärahoituksen.

1990-luvulla luotu ammattikorkeakoulujärjestelmä on Suomen kaksipilarisen korkeakoulujärjestelmän toinen tukipylväs. Laaja ja tiheä korkeakouluverkko synnyttiin pääosin entisen opistoasteen koulutusorganisaatioita yhdistelemällä. Ammattikorkeakouluinstituutio on muovautunut jatkuvasti sekä toiminnaltaan että alueellisilta rakenteiltaan. Toimipaikkaverkosta on monessa maakunnassa supistettu joko yhteen tai vain muutamaan, mikä on osaltaan vähentänyt korkeakoulukaupunkien määrää. Lähtökohdaksi on kuitenkin otettu, että kaikissa maakunnissa toimii vähintään yksi ammattikorkeakoulu. Rakenteellisesti kiinnostavaa on se, että useilla alueilla yliopistot ja ammattikorkeakoulut on sidottu yhteen omistuksellisiin järjestelyin synergian saavuttamiseksi.

Seinäjoen ammattikorkeakoulu (SeAMK) on hyvä esimerkki ammattikorkeakoulujen roolista ja muutoksesta. SeAMK on Etelä-Pohjanmaan suurin korkeakoulutoimija noin 400 hengen henkilökunnallaan ja 5 000 opiskelijallaan, joista noin joka kymmenes on kansainvälinen tutkinto-opiskelija. Erityisesti viime vuosina SeAMK:lla on ollut vahva painotus sekä TKI-toiminnan että kansainvälisten tutkinto-ohjelmien kehittämisessä. SeAMK on myöskin keskittänyt kaiken toimintansa Seinäjoelle, sillä jo pitkään Seinäjoki oli vetovoimaisempi opiskelukaupunki kuin muut SeAMK:n toimipisteet.

Korkeakoulujärjestelmää ohjataan kansallisesti esimerkiksi koulutusvastuilla ja aloituspaikkamäärillä. Yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen

hieman erilaiset rahoitusmallit ohjaavat kuitenkin myös vahvasti niiden toimintaa, sillä rahoitusmalli on eräänlainen valtion "ostoslista" korkeakouluille. Yliopistojen rahoitusmalli ei erityisen vahvasti kannusta niitä vuorovaikutukseen oman alueensa tai yhteiskunnan kanssa, vaikka tätä työtä toki tehdään yliopistolain hengen mukaisesti. Ammattikorkeakoulujen kannustimissa alueellinen vaikuttavuus on vahvemmin läsnä, ja ne ovat selkeästi jo perustehtävältään myös aluekehitystoimijoita. Korkeakoulujen rahoitusmallit elävät ajassa ja tällä on luonnollisesti omat alueelliset vaikutuksensa.

Yliopistolaitoksen alueellisesta laajenemisesta lähtien suurimpia menestyjiä ovat väestömielessä olleet yliopistokaupungit ja vahvimmat korkeakoulukaupungit. Kiinnostava poikkeus on ollut Seinäjoki, joka on kasvanut yliopistokaupunkien tapaan ammattikorkeakoulun ja työmarkkinoiden vetämänä. Koulutusjärjestelmän alueellisen ohjauksen merkitys koko opiskelijoiden muuttoliikkejärjestelmälle on siis suuri, mutta se ei kuitenkaan ole sen ainut tekijä.

Opiskelijat hakeutuvat koulutukseen pääasiassa oman kiinnostuksen kohteidensa mukaan. Osa koulutuspaikoista jää täyttämättä ja osa on äärimmäisen kilpailtuja. Esimerkiksi tekniikan alan yliopistokoulutuksen laajentuminen yhdessä nuorten preferenssien muutoksen kanssa on tuottanut uudenlaisia vetovoimahaasteita jopa isojen yliopistokaupunkien tietyille tekniikan koulutusaloille. Näin ollen koulutusrakenteet eivät yksin määritä korkeakoulukaupunkien kasvua. Yksilöiden valinnat ja preferenssit sekä muut kaupungin kasvutekijät ovat oleellinen osa palapeliä.

Minne ja mistä Suomessa hakeudutaan korkeakoulutukseen?

Ammattikorkeakoulujen ja yliopistojen profiilit ovat opiskelijarekrytoinniltaan hieman erilaisia. Ammattikorkeakouluihin tullaan usein hieman lähempää, kun taas yliopistoihin hakeudutaan useammin eri puolelta maata. Tässä korkeakouluopiskelijoita käsitellään kuitenkin yhtenä ryhmänä käytännön syistä.

Opetushallinnon tilastopalvelu Vipusesta löytyy runsaasti tietoa opiskelemaan hakeneista ja opiskelijoista. Opiskelupaikan vastaanottaminen on erityisen tärkeä liikkuvuuden vaihe. Kaikki opiskelunsa aloittavat eivät luonnollisesti muuta, sillä osa opiskelee lähellä nykyistä kotipaikkakuntaansa ja etäopiskelun yleistymisellä oli erityisesti koronapandemian aikana vaikutusta liikkuvuuteen. Miten opinnot sitten liikkuvat korkeakouluopiskelijoita?

Vuonna 2022 Suomen korkeakouluissa aloitti opinnot yli 77 000 opiskelijaa (kaikki opintotasot mukaan lukien) (Taulukko 1). Uudenmaan

ylivoimaisuus näkyy monessa suhteessa. Sieltä oli kotoisin lähes kolmannes (32,1 %) uusista korkeakouluopiskelijoista. Opintopaikka sijaitsi Uudellamaalla hieman harvemmillä (27,9 %), mutta toisaalta Uudellamaalla on selvästi asuinpaikkavetovoimaa, sillä siellä asui lähes kolmannes (32,2 %) uusista korkeakouluopiskelijoista. Korkeakouluopiskelijoiden asuinpaikka ei siten täysin vastaa opiskelupaikan jakaumaa eli opintojen aikana asutaan jonkin verran muuallakin. Opiskelijat hyödyttävät monia maakuntia, joissa on merkittävää korkeakoulutoimintaa, eli ne vastaanottavat enemmän opiskelijoita kuin lähettävät muualle.

Ensisijaisen hakukohteen ja opiskelupaikan saaneiden jakaumien erot kertovat jotakin opiskelupaikkojen vetovoimasta. Esimerkiksi uusimaalaiset myös haluavat hanakimmin oman alueensa korkeakouluun. Heistä kaksi kolmesta (66,2 %) haki kotimaakunnassa sijaitsevaan koulutukseen, vaikka vain noin kolme viidestä uusimaalaisesta (58,9 %) sai korkeakoulupaikan kotimaakunnastaan. Lähes puolella Suomen maakunnista omaan korkeakouluun halusi ensisijaisesti vain alle kolmannes hakijoista. Uudellamaalla, Pirkanmaalla, Varsinais-Suomessa, Päijät-Hämeessä ja Keski-Suomessa suurempi osa olisi halunnut korkeakoulupaikan kotimaakunnasta, kuin paikan lopulta sai. Muilla alueilla tilanne on se, että oman maakunnan korkeakouluun "joutuu" hieman useampi kuin olisi toivonut. Tulkinta on kuitenkin moniulotteinen. Kyse on yhtä lailla haettavien paikkojen luonteesta ja määrästä kuin korkeakoulun ja alueen vetovoimasta. Esimerkiksi Etelä-Pohjanmaalla ei ole juurikaan mahdollisuuksia suorittaa yliopistotutkintoa muutamaa maisteriohjelmia lukuun ottamatta. On hakeuduttava kauemmas. Uudellamaalla taas ovat tarjolla lähes kaikki vaihtoedot.

Valmistumisen jälkeinen sijoittuminen kertoo vahvaa kieltä Uudenmaan hurjasta imusta (Taulukko 1). Enemmän kuin kaksi viidestä (41,9 %) vuonna 2020 valmistuneesta korkeakouluopiskelijasta asui Uudellamaalla myös vuosi valmistumisensa jälkeen. Osuus on selkeästi suurempi kuin sieltä kotoisin olevien tai siellä opiskelleiden osuudet. Edes maan muut kasvukeskukset eivät yllä lähellekään Uudenmaan valmistuneille tarjoamaa vetovoimaa. Kun verrataan opiskelijoiden tuloalueita ja valmistuneiden sijoittumisalueita, ainostaan Helsingin, Tampereen ja Turun rajaama kasvukolmion alue sekä Keski-Suomi jäävät lopulta voitolle. Keskikoisten korkeakoulukaupunkien maakunnat toimivat koulutetun väestön luovuttaja-alueina.

Suurin korkeakoulukaupunki Suomessa korkeakoulujen opiskelijamäärillä mitattuna on ylivoimaisesti Helsinki, jonka korkeakouluissa opiskelee noin 55 700 opiskelijaa (Taulukko 2). Turku ja Tam-

Taulukko 1. Korkeakouluopiskelijoiden liikkuvuus. Opiskelijoiden suhteelliset osuudet maakunnittain vuonna 2022 (tai 2021).

Maakunta	Uusien opiskelijoiden tuloalueet 2022, %	Uusien opiskelijoiden opiskelualue 2022, %	Uusien opiskelijoiden asuinalue opintojen alussa, % 2022	Valmistuneiden asuinalue 1. v. valmistuksen jälkeen 2021, %	Siirto-vaikutus: tuloalueet vs. opiskeluaikainen asuminen 2022, %-yksikköä	Siirto-vaikutus: tuloalueet 2022 vs. sijoittumisalueet 2021, %-yksikköä	Ensisijainen hakukohta kotimaakunnassa 2022, %	Vastaanotetun paikan kotimaakunnasta, 2022, %
Uusimaa	32,1	27,9	32,2	41,9	0,1	9,8	66,2	58,9
Varsinais-Suomi	7,9	9,5	9,5	8,7	1,6	0,8	59,0	56,0
Satakunta	2,9	3,5	2,9	2,1	0,0	-0,8	37,2	42,2
Kanta-Häme	2,5	3,1	2,2	1,7	-0,2	-0,7	23,9	26,3
Pirkanmaa	9,1	9,3	10,4	10,5	1,3	1,4	49,2	46,1
Päijät-Häme	2,9	3,3	2,7	2,3	-0,2	-0,6	29,0	26,3
Kyrmälä	2,2	2,4	2,0	1,5	-0,2	-0,7	26,5	30,8
Etelä-Karjala	1,8	3,2	2,3	1,7	0,5	-0,1	31,6	38,2
Etelä-Savo	1,6	2,6	1,6	1,2	0,0	-0,4	28,0	33,1
Pohjois-Savo	3,9	4,6	4,3	3,4	0,4	-0,6	46,7	49,5
Pohjois-Karjala	2,4	3,7	3,1	2,4	0,7	0,0	47,4	54,6
Keski-Suomi	4,5	6,4	5,4	5,1	0,9	0,6	50,9	50,1
Etelä-Pohjanmaa	2,8	2,5	2,4	1,8	-0,3	-1,0	29,5	36,6
Pohjanmaa	2,8	4,6	3,7	2,4	0,8	-0,4	41,5	53,2
Keski-Pohjanmaa	1,0	1,4	0,9	0,7	-0,1	-0,4	26,0	32,4
Pohjois-Pohjanmaa	7,6	7,4	7,7	6,8	0,2	-0,8	57,5	58,3
Kainuu	0,9	1,2	0,8	0,7	0,0	-0,2	27,1	37,5
Lappi	2,4	3,5	2,4	2,2	0,0	-0,2	43,0	47,7
Ahvenanmaa	0,1	0,0	0,1	0,1	0,0	0,0	-	-
Tuntematon	8,5	0,0	3,2	2,9	-5,3	-5,6	-	-

Vuonna 2022 uusia opiskelijoita oli yht. 77 448, valmistuneita yht. 59 727, ensisijaisia hakijoita yht. 244 443, paikan vastaanottaneita yht. 95 418. Lähde: Opetushallinnon Vipunen-rekisteri.

pere tulevat perässä yli 30 000 korkeakouluopiskelijallaan. Korkeakoulutusta annetaan Suomessa jopa 59:llä eri paikkakunnalla, tosin lukuisat niistä ovat yksittäisiä muutaman kymmenen henkilön opinto-ohjelmia. On selvää, että korkeakoulu-kaupunkien kirjo on melkoinen. Keskikokoiselle korkeakoulu-kaupungille ei ole olemassa erityistä määritelmää, mutta Suomen mittakaavassa pois voidaan jättää suurimmat 12 yliopistokaupunkia ja pienimmät alle 2 000 opiskelijan kaupungit, jolloin jäljellä on 10 paikkakuntaa, mukana Suomen kuusi yliopistokeskusta (Lahti, Seinäjoki, Pori, Mikkelä, Kokkola ja Kajaani) sekä muutama muu

korkeakoulu-kaupunki (Hämeenlinna, Kotka, Kouvolaa ja Rauma).

Mistä sitten keskikokoisiin korkeakoulu-kaupunkiin tullaan? Olisi helppo ajatella, että pienemmät opiskelukaupungit houkuttelisivat opiskelijoita lähinnä lähialueiltaan. Näin ei kuitenkaan ole. Itse asiassa suurimpien korkeakoulu-kaupunkien rekrytointipohja on useammin omassa maakunnassa. Keskikokoisissa korkeakoulu-kaupungeissa yleensä vain noin neljänneksestä kolmannekseen (25–35 %) opiskelijoista tulee samasta maakunnasta. Poikkeuksen tekevät Pori ja Seinäjoki, joissa lähes puolet opiskelijoista on kotoisin opiskelumaakunnasta.

Opiskelukaupungeja voidaan lähestyä myös asumisen näkökulmasta. Kaupunkien välillä on suuria eroja siinä, miten suuri osuus korkeakoulujen opiskelijoista asuu lähellä opiskelupaikkaansa. Tässäkin asumisvetovoima on suurimpien kaupunkien puolella. Niiden uusista opiskelijoista valtaosa (80–90 %) asui opiskelumaakunnassaan. Keski-koisissa korkeakoulukaupungeissa osuudet jäivät pienemmiksi ja ne liikkuvat kahden viidesosan ja puolikkaan välillä (40–50 %). Kuitenkin Seinäjoella, Porissa ja Raumalla on myös kohtuullisesti asumisvetovoimaa, sillä niissä enemmän kuin kolme viidestä (yli 60 %) korkeakouluopiskelijoista myös asuu opiskelumaakunnassaan. Opiskelumaakun-

nan ulkopuolella asuvien osuudet ovat kuitenkin yllättävän suuria.

Kun verrataan vuotta 2022 viisi vuotta aiempaan tilanteeseen, huomataan keskikokoisten opiskelukaupunkien asumisvetovoimassa rajua pudotus, joka oli jopa 20–30 prosenttiyksikköä (Taulukko 2). Suurissakin opiskelukaupungeissa pudotusta on tapahtunut, mutta se on lievempää. Näyttää siltä, että opiskelijoiden asumisen ja opiskelun sijainnit erkaantuvat. On todennäköistä, että korona kiihdytti jo ennestään etäopintojen suosiota ja opiskelijat ovat yhä vähemmän sidoksissa opiskelupaikkakuntaansa. Tästä kärsivät etenkin kaupungit, joiden asumisvetovoimassa on puutteita.

Taulukko 2. Suurimpien opiskelukaupunkien opiskelijat vuonna 2022 ja muutos asumisessa vuodesta 2017.

Opiskelu-kaupunki	Korkeakoulu-opiskelijoita (läsnä) yht. v. 2022	Uusia opiskelijoita v. 2022	Opintopaikan maakunnasta tulleiden uusien opiskelijoiden osuus 2022, %	Opintopaikan maakunnassa asuvien uusista opiskelijoista 2022, %	Opintopaikan maakunnassa asuvien osuus uusista opiskelijoista 2017, %	Muutos opintopaikassa asuvien osuudessa 2017–2022, %-yksikköä
Helsinki	55 707	12354	70,9	89,0	91,8	-2,8
Turku	31 470	7143	44,9	77,9	82,8	-4,9
Tampere	30 645	6792	42,3	79,3	81,5	-2,2
Espoo	23 970	5190	65,5	87,7	93,9	-6,2
Oulu	22 164	5193	58,9	82,3	87,6	-5,3
Jyväskylä	21 144	4863	34,1	66,8	74,0	-7,2
Kuopio	13 269	3162	42,2	73,6	80,5	-6,9
Joensuu	12 843	2868	37,0	71,5	79,7	-8,1
Vaasa	12 681	3318	39,1	69,7	78,6	-8,9
Lappeenranta	8 739	2442	22,4	55,4	64,2	-8,8
Vantaa	8 295	2754	75,2	83,3	97,3	-13,9
Rovaniemi	7 929	1953	32,9	58,7	83,9	-25,3
Lahti	6 555	2391	27,6	47,6	76,5	-29,0
Pori	5 625	1779	48,7	67,8	77,1	-9,3
Seinäjoki	5 481	1923	46,3	62,6	88,5	-25,9
Hämeenlinna	4 653	1554	24,1	41,7	51,7	-10,0
Mikkeli	4 443	1494	24,7	41,2	65,9	-24,8
Kotka	3 093	1053	35,9	57,0	82,6	-25,6
Kokkola	3 018	1068	26,1	40,4	62,4	-21,9
Kajaani	2 787	948	31,3	48,4	80,5	-32,1
Rauma	2 526	708	29,7	60,2	69,8	-9,7
Kouvola	2 337	786	26,7	43,9	75,0	-31,1

Lähde: Opetushallinnon Vipunen-rekisteri

Kyse on kuitenkin myös "pehmeistä" ja vaikeammin määriteltävistä laatu- ja vetovoimatekijöistä.

Syyt opiskelupaikkavalintojen taustalla

Opiskelupaikkavalintojen syistä ja dynamiikasta on Suomessa ja kansainvälisestikin yllättävän vähän laajoja tieteellisiä tutkimuksia. Tutkimus on ollut pitkälti kaupallisten konsulttitutkimusten ja toisaalta paikallisten tarkastelujen varassa. Esimerkiksi Taloustutkimus on tehnyt pitkään korkeakoulujen imagotutkimusta, joka antaa viitteitä siitä, että tärkeimpänä syynä korkeakoulun valintaan on itse opintoala. Opiskelupaikkakunnan houkuttelevuus tulee toisena kriteerinä ja oppilaitoksen maine kolmantena. Myös Seinäjoen seudun muuttoliikettä kartoittaneessa Siirtolaisuusinstituutin Muuttomoottori -hankkeessa selvisi, että yli puolet opiskelijoista hakeutui SeAMK:iin ensisijaisesti oppilaitoksen ja opinto-ohjelman vuoksi. SeAMK onkin saavuttanut opiskelija-arvioinneissa Suomen laadukkaimman ammattikorkeakoulun aseman, mikä on keskikokoiselle korkeakoulupaikkakunnalle merkittävä valtti. Itse kaupungin merkitys näkyi siinä, että hieman yli viidennes SeAMK:n opiskelijoista halusi opiskella kotiseudullaan. Studentumin teettämässä paras opiskelukaupunki -kartoituksessa opiskelijat arvostivat eniten oppilaitoksen ja opintojen laatua ja toisena kaupunkielämää. Samoin Kanadan Montrealissa ja Ottawassa tehty tutkimus tukee sitä oletusta, että työpaikan tai opiskelupaikan luonne itsessään merkitsee sijoittumispäätöksissä enemmän kuin kaupungin ominaisuudet.

Opiskeluun liittyviin muutto- tai jäämispäätöksiin vaikuttavat periaatteessa samat syyt, kuin muuhunkin muuttoliikkeeseen. Muuttoliiketutkimuksen meta-analysissä on päädytty sellaiseen johtopäätökseen, että sijoittumispäätökset syntyvät kolmen päätekijän vaikutuksesta ja jokaisella tekijällä on keskimäärin yhden kolmasosan merkitys: nämä tekijät ovat työhön liittyvät syyt, paikkaan liittyvät syyt ja sosiaaliset syyt. Opiskelupaikka voitaisiin rinnastaa työpaikkaa vastaavaksi "kovaksi tekijäksi". Muuton syyt olivat myös yhteydessä muuton pituuteen. Pitkän matkan muuttoihin liittyvät yleensä työperusteiset syyt. Sosiaalisista syistä muutetaan sekä pitkiä että lyhyitä muuttoja yhtä paljon.

Korkeasti koulutettujen alueellinen sijoittuminen

Opiskelupaikkavalintoja enemmän on tutkittu korkeakouluista valmistuneiden sijoittumista. Edellä kuvattu sijoittumispäätösten kolmijako pätee tässäkin tapauksessa, mutta tekijöiden välisestä painoarvosta on erilaisia näkemyksiä. 2000-luvun suuri vedenjakaja muuttoliikekeskustelussa ja alueellisen kasvun keskustelussa liittyy työpaikkaperustaisen ja taloudellisen näkemyksen haastami-

seen. Osa tutkijoista on tarjonnut muuttojen syyksi ja siten alueellisen kasvun moottoriksi ensisijaisesti paikan laatua. Heistä vaikutusvaltaisoin on epäilemättä ollut Richard Florida teesillään *luovasta luokasta*. Florida katsoo näiden luovien ihmisten – ei siis yritysten ja työpaikkojen – sijoittumispäätösten olevan perimmäinen alueellisen kasvun tuottaja. Etenkin Suomessa ja Ruotsissa luova luokka ja korkeasti koulutettujen ryhmä ovat käytännössä sama ryhmä. Näiden ihmisten on katsottu olevan luonteeltaan erittäin liikkuvia. Floridan mukaan he valitsevat asuinpaikan, joka on teknologisesti suuntautunut, osaamista painottava sekä suvaitsevainen. Florida esittää, että luovaan luokkaan kuuluvat henkilöt muuttavat pois perinteisiltä teollisuuspaikkakunnilta ja hakeutuvat paikkoihin, joissa haluavat elää. Näin syntyy luovia keskittymiä, jotka kasvavat muiden paikkojen taantuessa.

Teoriaa on myös haastettu, sillä esimerkiksi Ruotsissa luovan luokan muuton syyt olivat ensisijaisesti samat kuin muunkin väestön: työ ja sosiaaliset syyt, ei niinkään paikan luonne itsessään. Korkeasti koulutettujen ryhmässä voi myös olla hyvin erilaisia preferenssejä. Esimerkiksi insinöörit arvostivat enemmän liiketoimintaympäristöä ja perhearvoja, kun taas taiteellisten alojen ihmiset paikan ilmapiiriä. Esimerkiksi Helsingin seudulla työskentelevät insinöörit asuivat lähiöissä, kun taas muotoilijat ja taiteilijat suosivat kaupungin keskustaa. On selvää, että korkeasti koulutetut ei ole yksi yhtenäinen ryhmä.

Korkeasti koulutettujen sijoittumisen syistä voidaan käydä keskustelua, mutta tämän ryhmän kasautuminen suurimmille paikkakunnille on joka tapauksessa laaja ja voimistuva trendi myös Suomessa. Suurimmat kaupungit onnistuvat usein kolminkertaisesti: ne houkuttelevat opiskelijoita kaupunkiin, pitävät kaupungissa valmistuneet työmarkkinoillaan valmistumisen jälkeen ja lisäksi houkuttelevat muualla opiskelleita. Keskikokoisten korkeakoulukaupunkien asema on toki parempi kuin pienempien ja syrjäisempien kuntien, mutta ne joutuvat enenevässä määrin kohtaamaan kysymykset hakijamäärästä ja siitä muuttavatko opiskelijat paikkakunnalle opintopaikan saatuaan ja miten korkeasti koulutetut saadaan jäämään alueelle.

Toisenlaisia näkökulmia vetovoimatar- kasteluihin: ameniteetit ja skenet

Kaupunkien vetovoimaisuus korkeakoulukaupunkina riippuu suurelta osin niiden "kovista" tekijöistä kuten vetovoimaisista opiskelu- ja työpaikoista. Kyse on kuitenkin myös "pehmeistä" ja vaikeammin määriteltävistä laatu- ja vetovoimatekijöistä. Niiden osalta tutkimuskirjallisuudessa

käytetään usein termiä *ameniteetti*, joka on joskus käännetty "mukavuustekijäksi". Ameniteetit voivat olla monenlaisia aina miellyttävästä ilmastosta ja luonnonympäristöstä tietynlaisiin korkealaatuisiin kaupallisiin palveluihin. Väliin sijoittuvat esimerkiksi rakennettuun ympäristöön liittyvät tekijät.

Ameniteettien rinnalla voidaan puhua *disameniteeteista*, eli epämukavuustekijöistä. Tällaiset tekijät (esim. rikollisuus tai heikot palvelut) heikentävät kaupunkien laatua ja työntävät loitommaksi sekä nykyisiä asukkaita että mahdollisia muuttajia. Toisaalta ameniteettia ja disameniteettia voidaan ajatella saman kolikon kääntöpuolina. Onhan rikollisuuden kääntöpuolena turvallinen ympäristö tai hyvän palvelutarjonnan vaihtoehtona heikko palvelutarjonta. Tarkasteltavat ameniteetit onkin määriteltävä jokaisessa tutkimuksessa erikseen, koska ne rajautuvat aina hieman eri tavoin eri konteksteissa. Yhtä kaikki, ameniteetit kohdistavat huomion kaupunkiin kokonaisuutena, ei pelkästään taloudellisiin järjestelmiin.

Suurten kaupunkien ameniteettitarjonta on melko ylivoimaista, mutta toisaalta keskikokoisten korkeakoulukaupunkien ameniteetteihin kuuluvat esimerkiksi Seinäjoen kohdalla luonnonläheisyys, turvallisuus ja lapsiystävällisyys. Heikkouksina koettiin muun muassa keskustan elävyyden puute ja puutteellinen joukkoliikenne (Muuttomootori-hankkeen tulokset). Näiden ominaisuuksien arvostaminen jakaa ihmisiä erilaisiin preferenssi-ryhmiin ja tuottaa korkeakoulukaupungeille erilaisia potentiaalisten muuttajien profiileja. Luonnonläheisyys on toiselle tärkeää, kun toinen taas kaipaa urbaania sykettä. Myös elämänvaihe merkitsee, esimerkiksi lapsiystävällisyys ei opiskeluaikana ole useinkaan tärkeä kriteeri, mutta opintojen jälkeisessä elämänvaiheessa sillä voi olla merkitystä.

Korkeakoulukaupungeja ei kannata lähestyä myöskään puhtaan yksilövetoisesta näkökulmasta, vaan on huomioitava erilaiset sosiaaliset tekijät. Esimerkiksi suku- ja muiden sosiaalisten verkoston merkitys on tunnistettu muuttoliiketutkimuksessa jo pitkään. *Skenen* käsite on tässä suhteessa mielenkiintoinen, sillä se tuo sosiaalisuuden uudella tapaa sekä ameniteettikeskusteluun että kaupunkitilan tarkasteluun. Tutkimuskirjallisuudessa skenellä tarkoitetaan erityisesti urbaanien ameniteettien keskittymiä, kulttuurisen kuluttamisen näyttämöitä ja paikkaan sidottuja elämäntyyliä. Skenet ovat juurtuneet konkreettisiin kokoontumispaikkoihin, joissa liikkuu tiettyyn ryhmään kuuluvia ihmisiä ja tapahtuu tiettyjä aktiviteetteja. Skenet kantavat lukemattomien erilaisten symbolisten merkitysten yhdistelmiä.

Korkeakoulu- ja erityisesti yliopistokaupungeja leimaavat monet akateemiset perinteet, jotka ovat

läsnä myös kaupunkitilassa. Jo kampukset ja niiden ympärille kehkeytyvät toiminnot tuovat kaupunkiin oman kerroksensa fyysisten, toiminnallisten, sosiaalisten ja symbolisten ulottuvuuksien kautta. Korkeakoulujen läsnäolo tulee aika ajoin näkyviksi myös muille kuin korkeakoulu-yhteisön jäsenille kaupunkitilassa esimerkiksi "haalarikansaskenen" tapahtumien kautta.

Opiskelijat ja henkilökunta elävät kuitenkin kaupunkien kudoksissa ja voivat synnyttää hyvin hienovireisiä ja huomaamattomia skenejä, jotka kuitenkin ei-korkeakoulukaupungeista voivat puuttua. Tällaisten ilmiöiden tunnistaminen on tärkeää myös pienempien korkeakoulukaupunkien näkökulmasta. Ameniteetit ja skenet voivat niissä olla hyvinkin erilaisia kuin isoissa yliopistokaupungeissa. Vetovoiman ja kehityksen kannalta pitäisi tunnistaa ne omaleimaiset tekijät, joiden varassa korkeakoulukaupungin identiteettiä voidaan rakentaa.

Korkeakoulu- ja keskikokoisten korkeakoulu- kaupunkien tulevaisuus

Korkeakoulujärjestelmän systeeminen ohjaus määrittää suuresti missä ja miten paljon eri puolilla maata opiskellaan. Siten se vaikuttaa merkittävästi muuttoliikkeeseen etenkin opintojen aloitusvaiheessa. Vaikka korkeakouluopintoja on Suomessa saatavilla eri puolilla maata, suurimpiin kaupunkiin, erityisesti Helsinkiin, myös pyritään innokkaimmin. Opintopaikka ja opiskelijan asuinpaikka ovat kuitenkin eri asioita ja ne ovat viime vuosina jonkin verran eriytyneet todennäköisesti etäopintojen yleistymisen myötä. Tämä on näkynyt erityisesti pienemmissä korkeakoulukaupungeissa, joiden asumisvetovoima vähentynyt. Opintopaikan ja opiskelijoiden asumisen irtaantuminen toisistaan on haaste myös korkeakouluille itselleen: opiskelussa on kyse asiantuntijuuden kehittymisestä ajassa, paikassa ja oman alan sosiaalisissa käytännöissä. Paikalla on merkitystä tässäkin mielessä.

Pienenevät opiskelijaikäluokat synnyttävät kovenevaa kilpailua opiskelijoista. Tämä haastaa

erityisesti keskikokoisia ja pieniä korkeakoulukaupungeja, joilla on usein myös omaan supistuvaan väestöpohjaan liittyviä kipukohtia. Kisassa merkitsee etenkin tarjolla olevien opintojen skaala, laatu ja korkeakoulun maine. Niihin voi vaikuttaa kansallisen vaikuttamistyön sekä paikallisen pitkäjänteisen korkeakoulun kehittämisen keinoin. Opiskelukaupungin kokonaisvaltaista kehittämistä ei kuitenkaan saa unohtaa. Kaupunkikokemuksella on tärkeä rooli ja sillä voidaan vaikuttaa asumisvetovoimaan. Muun muassa palvelut, harrastukset, ilmapiiri, kaupunki- ja opiskelija-elämä, kaupungin viihtyisyys, asumisen ratkaisut, liikkuminen ja joukkoliikenne ovat opiskelijoille tärkeitä teemoja. Kaupungin olemus kuitenkin konkretisoituu muuttajille vasta kokemuksen kautta. Siksi on keskeistä panostaa myös kaupungin imagoon ja tunnettuuteen.

Ei myöskään riitä, että opiskelijat saadaan tulemaan kaupunkiin opiskeluajaksi. Alueen kehityksen kannalta osajia pitäisi saada myös jäämään. Suomessa imu pääkaupunkiseudulle valmistumisen jälkeen on kova. Kaikista korkeakoulutetusta vastavalmistuneista jo lähes puolet (yli 40 %) suuntaa Uudellemaalle. Myös tässä kovien työpaikatekijöiden lisäksi sosiaalisilla tekijöillä ja kaupungin laadulla on merkitystä.

Monet korkeakoulu- ja työmarkkinoiden saumaton yhteistyö on erityisen tärkeää. On kotoutettava, juurrutettava ja saatava kovalla työllä koulutetut osaajat työllistymään alueen työmarkkinoille. Jokaisen korkeakoulukaupungin on lopulta löydettävä oma "ekologinen lokerosa" korkeakoulujärjestelmässä. On tunnistettava, mitkä ovat omat vahvuutemme ja minkä vahvuuksien varaan korkeakoulukaupunkiprofiili kannattaa rakentaa.

Tämä teos on lisensoitu Creative Commons Nimeä 4.0 Kansainvälinen -käyttöluvalla. Tarkastele käyttöluvaa osoitteessa: <http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>